

A HETI TERV KÉSZÍTÉSÉNEK NÉHÁNY GYAKORLATI PROBLÉMÁJA AZ ÖSSZEVONT 1—4. OSZTÁLYÚ TANULÓCSOPORTOKBAN

Az összevont osztályokat tanító nevelők órára való felkészülésének egyik kulcspontja a *heti munkaterv* (röviden: heti terv) összeállítása. A jól elkészített heti terv az oktatás-nevelés feltételének döntő tényezője az iskolai munka folyamatában nemcsak a nevelő, hanem a tanuló számára is. Bizonyos vonatkozásban megszabja nemcsak a nevelő, hanem a tanuló otthoni tevékenységét is. A heti terv napokra és órákra bontva megszabja a nevelő és a tanulók részére az oktatás-nevelési feladatokat.

Heti terv készítése 1959-től kötelező az összevont osztályú tanulócsoportokat vezető nevelők részére. Elkészítéséhez a T. ü. 28. r. sz. nyomtatványt kell alkalmazni.

A fennálló rendelkezések szerint az összevont osztályokat tanító nevelőknek nem kell tanmenetet készítenie. A nevelők munkájának megkönnyítésére tanmenetpótló útmutatók készültek, amelyek valamennyi tantárgyból tartalmazzák a közvetlen (K) és önálló (Ö) órák anyagát. Ennek útmutatása alapján valamennyi nevelő köteles saját tanulócsoportja viszonyaihoz alkalmazva legalább egy heti programot előre kidolgozni. Az „útmutatás alapján” tehát azt jelenti, hogy a nevelőknek nem kell feltétlenül mindenben az Útmutató ajánlásait követnie. Az útmutató egy átlagos, mondhatnánk idealizált, egyenletes tempójú osztály K és Ö óráinak anyagát adja. Nem nyújt lehetőséget arra, hogy egy-egy témakört alaposabban is elmélyítsenek a tanulók, ha a betervezett idő alatt nem alakultak ki a szükséges jártasságok vagy készségek. Emellett még számos, más tényező is megköveteli, hogy részleteiben a helyi tervezésnek kell eldöntenie, melyik órán mit, mennyit és hogyan akarunk megvalósítani.

Miben nyújt hát akkor segítséget az Útmutató? Elsősorban a K órák anyagának helyes megválasztásában, mert meghatározza az ismeretanyagot azokat a súlypontozott részeit, amelyet feltétlenül a nevelő közvetlen irányításával kell feldolgozni. Ennek megválasztása tehát nem a nevelőtől függ. Az azonban igen, hogy egy-egy témacsoporton belül a gyakorlatához, a gyakorlati alkalmazáshoz és ellenőrzéshez milyen példaanyagot, segédanyagot, módszeres eljárást, szemléltető any-

got használ fel. Ez egyben a nevelőknek azt a szabadságát is jelenti, hogy egyéniségének és a tanulók személyiségének, az osztály szellemi kvalitásának megfelelően tervezze meg azokat az órákat, amelyek a K órán megszerzett ismereteket további elmélyítését, gyakorlati alkalmazását vagy ellenőrzését szolgálják.

A heti terv készítését minden év elején az órarend összeállítása előzi meg. Nem mindegy, hogy milyen nehézségi fokú órák követik egymást. A K órákat úgy célszerű elosztani a négy osztály között, hogy egy-egy osztálynak kettőnél több K óra ne kerüljön egy napra se. A nagyobb óraszámú rendelkező tantárgyakat kétnaponként változtassuk. Pl. a hét napjain sorba: számtan, olvasás, számtan, olvasás... stb. A gyakorlati foglalkozást, testnevelést lehetőleg az utolsó órára tegyük. Főképpen a testnevelés az, amelyik nagy fizikai igénybevételt jelent. Ezt figyelembe véve az Útmutató ajánlotta órarenden változtatást kell eszközölni. Az Ö óráknál arra legyünk tekintettel, hogy azonos tantárgyból ne kerüljön egymás mellé két Ö vagy akár K és Ö óra. Helyes, ha az Útmutatótól eltérően az egész (45 perces) írás-órákat félórákra bontjuk és egyet-egyet fél-fél olvasással, környezetismerettel, nyelvtannal, vagy akár számtannal is párosítunk. Mindez megnöveli a nevelő tervezésre fordított idejét, de azt is figyelembe kell vennünk, hogy a gyermek figyelme 45 perces folytonos írással erősen lecsökken. Tehát mennyiségre és időre kevesebb írásbelit adjunk.

Ha a tanulócsoportnak lehetősége van a televízió vagy a rádió iskolaműsorainak megnézésére, meghallgatására, akkor úgy állítsuk össze az órarendet, hogy az adás napjain az adás időszakára a sugárzott tantárgynak megfelelő Ö vagy K óra essen. Amennyiben a nevelőnek az a szándéka, hogy módszeresen, didaktikailag is be akarja építeni az adást, úgy feltétlenül a K órát iktassa be az adás időpontjára. A nevelő önállósága arra is kiterjedhet, hogy a nem megfelelően összeállított órarendet alkalmanként (óracserével) úgy változtathassa meg egy-egy óra kedvéért, hogy az adással szinkronban legyen. Ugyanez vonatkozik a K vagy Ö óra anyagának megválasztására (előbbrehozatalára, későbbre halasztá-

sára) is, ha erre didaktikailag lehetőségünk van.

Ezt a tényt a tanulók napi munkalapján is meg kell jelölnünk.

Gyakorlati munkámban ezt az alábbi példa szerint valósítom meg.

A heti tervben megjelölöm az időpontot a kiadott műsorszámjegyzék alapján. Részleteiben csak a feladatlapra szerepel, amennyiben ez Ő órára esik.

Rádióhallgatás:

2. osztály, 3. óra: Ő számtan: 34—36-os feladat a kivonás tízesátlépéses gyakorlására. Közben 10 óra 15 perckor kapcsolod be a rádiót, vedd fel a fejhallgatót.

Az énekóra anyaga: . . . . .

Tankönyv: . . . . . old.

Mf.: . . . . . old.

Megfigyelési szempontok:

1. . . . .
2. . . . . stb.

Tv-óra esetén:

4. osztály, 4. óra: Ő olvasás: 173/1—3. kérdés és feladat. 11.05-kor tv-adás.

Anyag: . . . . .

Megfigyelési szempontok:

1. . . . .
2. . . . .

(A szempontokat az anyag jellegétől függően úgy szövegezzük, hogy a válasz szóbeli vagy rajzbeli legyen. Amennyiben a megfigyelési szempontokra írásbeli választ is megkövetelünk, úgy erre külön feladatlapot készítsünk és az adást követően válaszoljanak rá.)

Az előzőekben szó volt a heti terv K anyagának bejegyzéséről. Maga az elnevezés, hogy „heti”, azt feltételezi, hogy a tanítandó anyagot hetenként jegyezzük be az Útmutató, a tankönyvek és a nevelő szándéka szerint. Több éves gyakorlatom alapján nem tartom helyesnek ezt a módszert. Kezdő nevelőnek talán még ajánlatos így terveznie, mert a gyakorlatban nincs teljesen tisztában az egyes anyagrészek, témák, témacsoportok összefüggéseivel és egymásraépültségével. Némi gyakorlat után azonban mindenképpen rá kell jönni arra, hogy ez a fajta tervezés sem a nevelőnek, sem pedig a gyermek mindennapi és hosszú távú munkájának sem válik hasznára. A nevelő részére egy igen nagy, subjektív hátránya is van: a heti terv hetenkénti készítése időtrábló munka és lelkiismeretes tervezés mellett egész vasárnapunkat rá kell fordítanunk. Emellett egy-egy témakör anyaga annyira szétforgácsolódik, hogy nehéz nyomon követni annak didaktikai vona-

lát. Ugyanez vonatkozik az Ő órák tervezésére is.

A heti terv tervezése legkorszerűbb módjának gyakorlatomban az ún. *tematikus tervezést* tartom. Mi ennek a lényege? Átmenet a heti terv és a tanmenet között. Az előbbinél több, az utóbbinál viszont kevesebb. Azt jelenti, hogy alkalmanként nem a heti óraszámnak megfelelő K és Ő órát tervezünk meg és írjuk be a megfelelő helyre, hanem egy teljes tematikus egységet dolgozunk ki K és Ő órákra bontva. Így előfordulhat, hogy 4—5 hétre előre be kell írunk a K óra anyagát, s jó néhány Ő óra programját is biztosítottuk. Az Ő óra anyagát csak akkor írjuk be a tervezés első fázisával egyidőben, ha az órára új anyag feldolgozását, vagy ennek előkészítéseként anyaggyűjtést, elemzést akarunk végeztetni, vagy pedig összefoglalást, ellenőrzést. Amennyiben gyakorlás, ismétlés stb. a célunk az Ő órával, úgy akkor ezt csak az Ő órát megelőző K óra után jegyezzük be. Miért? Mindennapi munkám során gyakran előfordult, hogy a betervezett gyakorló anyag (akár számtan, nyelvtan vagy írás tekintetében) nem mindig a tényleges szükséglet fedezte.

Például, tanulják a gyermekek az igeikötő helyesírásának három szabályát. A K órák utáni Ő-ra beterveztem az általam legnehezebbnek vélt, a „... ha az igeikötő és az ige között más szó van...” esetet. A K órán azonban kiderült, hogy ezt nagyon jól értik a gyermekek, hanem az ígét közvetlenül megelőző igeikötő egybeírásával nincsenek tisztában olyan szinten, ahogy ezt a tantervi követelmények megszabják. Így tehát az Ő óra gyakorló anyagát újra kell tervezni. Ugyanez természetesen fennállhat más tárgyból is. Tapasztalataim alapján pl. a számtan Ő anyagát mindenképpen a K óra után kell beírni a következő K óráig.

A tematikus tervezés egy példája:

Nyelvtan, 4. osztály.

Témakör: A főnév. Rendelkezésre áll: heti 1 K és 2 Ő óra, a témakörre összesen 3 K és 6 Ő.

A heti tervben sorrendben a következőképpen tervezem:

14. hét:

K: A főnév fogalma, fajtái. Tk. 39. o. Mf. 43. o.

Ő: A köznevek. Tk. 39. o. + Mf. 44. o. Hf. Mf. 47/1. gy.

Ő: A tulajdonnevek. Tk. 39. o. + Mf. 45. o.

15. hét:

K: Rokon értelmű főnevek. Tk. 41. o. + Mf. 46. o.

Ö: . . . . .
Ö: A főnevek többes száma. Tk. 43. o. +
Mf. 3. o. Hf. Mf. 4. o.

16. hét:

K: A főnév helyesírása. Tk. 45. o. Mf.
6. o.

Ö: . . . . .

Ö: . . . . .

Az üresen maradt Ö órákra tehát csak akkor tervezzük meg az anyagot, ha a K óra alapján tisztában vagyunk a tanulók megszerzett jártassági vagy készségi fokával a témakör egy részét vagy egészét tekintve az órák helyétől függően. Ennek ismeretében lehet csak tudatos és valóban eredményes tervező munkánk. Ismert anyagot gyakoroltatni — a kevésbé elsajátított rovására —, a nevelő pedagógiai vétkői közé tartozik. Akkor, amikor azt említettük, hogy a heti terv a nevelő otthoni tevékenységét is megszabja, akkor többek között erre az utólagos, pótervezésre is gondoltunk, amit többnyire a másnapra való felkészülés során konkretizálunk.

Az egyes órák megtervezésével tehát azt is eldöntjük, hogy az ismeretszerzés folyamatában milyen szerepet töltenek be. E tevékenység nagyfokú tudatosságot követel, mert pl. nyelvtan esetében a heti egy K óra semmiképpen nem elegendő arra, hogy valamennyi új ismeretet ezen közvetítsük a tanulók felé. Szükségessé válik, hogy az ismeretszerzés egyes lépéseit a tanulók önállóan járják végig (főképp a tényanyag megismerésében jártassággá, készséggé fejlesztésében) és ennek állandó figyelemmel kísérése nem lehet közömbös sem a nevelő, sem pedig a tanuló számára. Ezért az Ö munkát óra közben is ellenőrizni kell. Az anyag ismeretében ezt napi felkészülésünk során a másik osztály K foglalkozására készült vázlaton is jelezzük magunknak, mintegy emlékeztetőül.

Például a 3. osztály K olvasás órájának első részösszefoglalása után az óraterv szerint az olvasmány utáni 2. kérdésre írásban kell válaszolni a tanulóknak. Ezalatt fokozottabb figyelmet kell fordítani a 4. osztály Ö nyelvtani munkájára. (Bejegyzés: 4. o. nyelvt. ell!) Ugyanakkor ne feledkezzünk meg a „félidőben” az első és második osztály tevékenységének figyelemmel kíséréséről sem. Sőt, ezen belül egy-két tanulót, aki erre rászorul, a rendelkezésünkre álló 3—4 perc alatt konkrét segítségben, további útmutatásban is részesíthetünk. Írásban tehát azt az osztályt, vagy tanulókat rögzítsük, akiknek elsősorban kívánunk majd segítséget adni. A tervezés során minden bizonnyal megtaláljuk azokat az indokokat, amelyek konkrétta teszik döntésünket ebben a kérdésben is.

Általában tapasztalataim alapján az a vé-

leményem, hogy egyes esetekben, amikor az Ö anyaggal az osztály zöme nem tud megbirkózni, rugalmasan kell eljárni, még a másik osztály K órája néhány percének rovására is. Nem az lesz a hiba, hogy az egyik osztály K óráját csorbítjuk meg néhány perccel, hanem az, ha egy teljes órára semmittevésre kárhoztatjuk a másik osztályt.

A fentiekkel kapcsolatban feltétlenül szükségesnek tartom, hogy óra végén jelöljük meg azokat az Ö órákat, amelyek anyagának feldolgozása (gyakorlása stb.) túl nehéznek, vagy könnyűnek bizonyult. Ezt felhasználva alaposabba tehetjük következő évi tervünket.

Pl. 4. o. Ö számtan. Megj.: Kevés volt, a megoldások jók. Kiegészítendő az év végi ism. anyagból a 26—27-es feladattal.

Vagy: 4. o. Ö olvasás. Anyag: Amíg a répből cukor lesz. Megj.: A benne szereplő szakmai fogalmakat előbb tisztázni kell! Nehezen feldolgozható, óra végén nem értették.

Ezeket a megjegyzéseket a nevelő egyéni szokásainak megfelelően saját, rövidített jelzéseivel is rögzítheti, hiszen a heti terv nyomtatványon nem áll rendelkezésünkre akkora hely, hogy mindent ilyen bőven jegyezzünk fel.

A heti tervbe az Útmutató és az eddig kialakult gyakorlat alapján a nevelő csak az oktatási anyagot írja be. Pedig ez a gyakorlat semmiképpen nem helyes és nem segíti a pedagógust abban, hogy az oktatási anyaggal, az oktatás folyamatával párhuzamosan a nevelés is olyan tervszerű legyen, mint az ismeretek elsajátíttatása. Miért? Többek között azért, mert az órák zömében (az Ö-ra gondolunk) a nevelési szándék és a nevelőhatás tudatossága elsikkad. Iskoláinkban a tanulók személyiségének kialakítása, fejlesztése folyik. Az oktatással a személyiségformálásnak csak egyik oldalát végezzük. Teljessé csak a neveléssel válik. Az összevont osztályú tanuló-csoportban pedig különösen szükség van arra, hogy minden órán, így az önálló is legyen nevelés.

Hogyan tervezem, oldom meg ezt a gyakorlatban? A jelenlegi heti terv nyomtatvány egy órára sem biztosít annyi helyet, hogy mindazt az oktatási anyaggal és nevelési feladattal összefüggő teendőt részletesen feljegyezzük, amelyet szükséges lenne rögzítenünk. Bár a K órákra készülő óratervek tartalmazzák, tartalmazhatják mindezeket, az órák zömét kitevő önálló foglalkozások hasonló igényességű megtervezéséről sem mondhatunk le. Általában: az oktatási anyagnak és a nevelési szándéknak a tanuló részéről is tudatossá történő válását tartottam szem előtt, amikor a heti tervet az oktatási és nevelési terv kombinációjává alakítottam át. Így rögzítve egységes folyamatként terveztem, valószínűleg meg és ellenőrzöm azt a tevékenységet.

amely a tanulócsoporthoz folyik. Alapelve minden oktatási anyag tartalmaz nevelési anyagot, lehetőséget is, csak meg kell találni benne, vagy hozzá a nevelés egyes területeinek legmegfelelőbb tevékenységi, nevelési motívációt, formát.

A heti tervei nevelési vonatkozású anyagának tervezését is két periódusban kell elkészíteni. Gyakorlatban ezt úgy oldom meg, hogy egy-egy osztályra vonatkoztatva (vagy magára az egész tanulócsoporthoz is lehet), 3–4 hétre nevelési területenként megállapítom azokat a főbb vonásokat, amelyek elmélyítésére, a személyiség további formálására a tantárgyak anyagának és időbeni aktualitásának megfelelően a legfontosabbnak, legelsőbbrendűnek tartok.

Ilyen nevelési-téma tervezés lehet pl. a kulturált magatartás a társadalmi együttélés területein, A Szovjetunió és a szocialista tábor országainak megismerése, megbecsülése, A világ anyagsága és megbecsülése stb. Ezeket az általános nevelési célokat, feladatokat kell aztán hangsúlyozottan megoldani az egyes tanítási órákon úgy, hogy részfeladatokra, tevékenységekre bontjuk őket az egyes órák anyaga adta lehetőségeknek megfelelően.

Például egy-egy órához kapcsoljuk az alábbi nevelési feladatokat:

- Köszöntse tisztelettel a felnőtteket.
- Sajátítsa el a bemutatkozás helyes formáit.
- Étkezésnél legyen figyelmes, kíváncsi jó étvágyat, étkezés után köszönje meg azt.
- (Az otthon és az iskola és a Testünk és ápolása c. témakör egy-egy nevelési feladata a 4. osztályos olvasóórán.)
- Ismerje meg a szovjet zászlót.
- Kozsorúzza meg a szovjet hősi emlékművet.
- Érdeklődjék arról, hogy az újjáépítést mennyiben segítette a Szovjetunió (a szovjet katonák lakóhelyén, megyéjében).

(A nép élete régen és ma és az Ünnepeink c. témakör a 4. osztályos olvasás tartárgyánál.)

Ezeket a feladatokat a helyi viszonyoknak, adottságoknak megfelelően konkretizált feladatokká kell átdolgozni úgy, hogy az ne csak elméletieskedő nevelési tényező, hanem cselekedtető, aktív tevékenység legyen. Ezt azonban nem a heti tervben, hanem a K óra vázlatában tervezem, az Ő órákra pedig a tanuló részére naponta készülő munkalapon. (A heti tervben legfeljebb csak jelzem e szándékot a tananyag kapcsán.) A munkalapon nemcsak az oktatási anyag és a nevelési feladat szerepel, hanem az oktatási anyag „tudatosítása” is. Így a tanuló nemcsak mechanikus gyakorlást végez pl. számtanórán, hanem látja annak tartalmi értelmét is.

Például: 4. osztály Ő olvasás: Gyakorlás: Oleg Kosevoj. 44. o. + 4. K. ir.

Feladat: A mondatfajta helyes hangsúlyozása, a hosszú szavak egybeolvasása, a hosszú magánhangzók helyes időtartamú kiejtése. + Az olvasmány alapján jegyezd meg: Az ifjúság munkáját, harcát a párt irányítja. A vörös zászló a Szovjetunió lobogója. A nagyobbak segítenie kell a kisebbet. (Gondolatban felelj: Neked van-e már példaképed?)

3. osztály Ő számtan: Gyakorlás: 65—67. f.

Feladat: Egyessel való szorzás, ha az egyes a szorzó elején van. + Nullával való szorzás, ha a szorzó végén van a nulla. Ismételd át a leírt szabályt és az előző K órán végzett számításokat!

Jegyezd meg: A számtani műveletek elvégzésének szabályai sorrendet szabnak meg. Munkád során igekezz sorrendet tartani.

Ilyen kibővített munkalapot nem feltétlenül szükséges minden napra készíteni. Különösen akkor nem, ha az órák jellege olyan, hogy az előzőkhöz hasonló tevékenységet végeztetünk. Viszont elengedhetetlenül fontosnak tartom olvasásból, környezetismeretből és írásból az ilyen rövid útmutatások közlését. Ez csak a 3—4. osztályra vonatkozik. Első osztályban egyáltalán nem (vagy csak szoktatásként májusban néhány alkalommal), második osztályban pedig röviden, csak 1—1 mondatban közöljük a legfontosabbat, mintegy emlékeztetőül, hogy óra alatt állandóan visszatérhessenek a feladat lényegéhez.

Pl. 2. osztály, Ő olvasás: Gyakorlás: A kiskakas gyémánt félkrajcárja. Olvasás közben figyeld meg a *ts, ds, tj, lj*-s szavakat és ezek betű szerinti írását!

Az ilyen jellegű megoldásokkal feltétlenül elérjük azt a célt, hogy az oktatás és nevelés egysége ne csak a K, hanem az Ő órán is megvalósuljon. Mindez pedig úgy, hogy nemcsak a nevelő tudatos és aktív előkészítő munkája lesz ebben, hanem a tanuló cselekvő, koordinált tevékenysége is, az, amellyel egységes egészé őrözik a személyiségformálás két alapvető, egymástól elválaszthatatlan részét.

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy az összevont osztályú tanulócsoporthoz vezetőjének a tanításra való alapos, mindenre kiterjedő felkészülése elengedhetetlen feltétele mindennapi iskolai munkájának. A felkészülés során az alábbi sorrendet kell betartani:

1. A tanév elején az óratervezés alapján elkészítjük az *órarendet*.

2. Az órarend alapján a *heti terv* nyomtatványban osztályonként valamennyi tantárgyban 1—1 témakört (ennek anyagát) kidolgozzuk K és Ő foglalkozásokra. Az új témakört, ill. a kihagyott Ő órák anyagát

naponta a szükségletnek megfelelően folyamatosan tovább tervezzük.

3. A témakör tervezésekor megállapítjuk az egyes nevelési területeknek megfelelő legcélszerűbb feladatait, köreit. Ezeket a napi felkészülés során is konkretizáljuk.

4. A napi K órához vázlatot készítünk, az Ó órák anyagát és az ehhez kapcsolódó konkrét nevelési feladatokat, tevékenységeket munkalapokra írjuk.

Kétségkívül, e munka nem a legkönnyebbek közé tartozik. De ha a nevelői igényességgel, kellő szakmai, pedagógiai felkészültséggel sikerül a kezdeti nehézségeket, zökkenőket áthidalni, akkor nagyon sok örömet talál majd a nevelő nehéz, de érdekes és sokoldalú munkájában és eredményében.

Tölgyesi József
Csabrendek-Nyirespuszta

SZEMLÉLTETÉS A MAGYARÓRÁN

Vizsgáljuk meg, milyen szemléltetési lehetőségeink vannak az általános iskolai magyar órákon, s ezeket hogyan tudjuk megvalósítani!

1. *A szemléltetés leggyakoribb és legkövetlenebb formája a tanár bemutatása.* Azt mondjuk és hisszük, hogy a tanári bemutatást nem pótolja és nem is pótolhatja semmi. Sokszor egy-egy vers vagy prózai anyag bemutatásakor szinte művészi teljesítményt kell nyújtanunk. Ilyenkor a gyerekek átadják magukat az irodalmi szépnek.

Nagyon jó azonban, ha a prózai és verses anyagból magnó-, illetve hangmezefelvételünk vannak. Ezeket ne a tanári bemutatás pótlására, hanem egyéb alkalmakkor használjuk! Pl.: Az óra végi összefoglaláskor, egy-egy nagyobb tematikus egység lezárásánál, 2 órás anyagnál a második óra elején újra bemutatásként.

(Himnusz, Szózat.) Lehetséges az is, hogy számonkérő verselemzésnél a tanuló helyett inkább művészi előadásban hangozzék el a vers.

(Tanszalagok az 5., 6., 7. oszt. részére, Az irodalom gyöngyszemei, egyéb verses lemezek.)

2. *Szemléltetés képekkel.* Szinte minden órán sorra kerül egy-két állóképbemutató: Irodalmi képeskönyv, Beszélő házak, írói arcképek, egyéb reprodukciók. Ilyeneket gyűjtsenek a tanulók is. A munkafüzetbe ragasztott képek is hasznosak. Nem beszélve arról a haszonról, hogy a tanulók kutatnak, gyűjtik a szépet, az értékeset, s megtanulnak rendszerezni is.

3. Igen elterjedt módja a szemléltetésnek a *diapozitívek és a diafilmek vetítése.* Minden iskola rendelkezik diapozitívokkal, diafilmekkel és a hozzá való eszközökkel: mondák, regények, elbeszélő költemények, írók, költők életrajza stb. Ezeket is inkább egy-egy anyagrészt összefoglalásakor, esetleg „jutalomként” vetíthetjük a tanulóknak.

4. *Koncentráció.* Az eddig említett szemléltető eszközök elsősorban arra szolgálnak, hogy a tanulók a központban álló irodalmi

anyagot jobban megértsék, s érzelmileg is közelebb kerüljön hozzájuk.

Az osztályok értelmi szintjétől, befogadóképességétől és időnkéntől függően néha többet is nyújthatunk azért, hogy a tanultakat sokoldalúan szemléltessük, állításainkat még jobban alátámaszthassuk, óráinkat színesé, művészi élményekben gazdagabbá tegyük.

Arra gondolok, hogy egy-egy író, költő életrajzának, műveinek tárgyalása során a tankönyvbe vagy a Szöveggyűjteménybe fel nem vett szemelvényt is bemutatathatunk. Lásunk néhány példát!

József Attila: Anyám c. verséhez kapcsolhatjuk a Kései sírató-t, Juhász Gyula: Milyen volt... c. verséhez az Anna örök c. költeményt. Mikszáth Kálmánnal keressünk időt a Ló, bárányka meg a nyúl c. novellának. A Toldi összefoglalásakor legalább néhány versszakot a Toldi estjéből is bemutatunk. A 6. osztályban a Hun mondakör kapcsán Gárdonyi: A láthatatlan ember c. regény diafilmje vetíthető. A népdal tanításakor olyan népdalszöveget is bemutatathatunk, amelyik legalább kétféle változatban ismeretes. Pl.: A csitári hegyek alatt régen leest a hó...

Már Kistilden, már Kistilden régen leest a hó... Kádár Kata balladája szerepel a 6. oszt. énekkönyvben is. S ha a Hét évszázad magyar költészet-ét vagy Kriza János székely népköltés-gyűjteményét vesszük, elő, újabb kétféle szövegvariánsra bukkanunk. Ezek bemutatásával élővé válik az a száraz mondat: „A népköltészeti alkotások szájhagyomány útján terjednek, térben és időben változnak.”

Az irodalmi anyaghoz kapcsolódó szemléltetési lehetőségeknek se szeri, se száma. FelSOROLÁSUKRA nem is vállalkozom.

Igen gazdag szemléltetési lehetőséget ad a más tantárgyakkal való koncentráció is. Elsősorban a képzőművészettel és a zenével való kapcsolatra gondolok.

A zenei szemléltetésnél segítségül vehetjük az évfolyamnak megfelelő énekkönyvet, zenei tanlemezeket és egyéb felvételeket. Íme, a leggyakoribb zenei szemléltetések, amelyeket magam is használok: